

UTMARK

tidsskrift for utmarksforskning

<http://www.utmark.org>

Nr 1 2012

SBs kartlegging av tilgjengelighet i strandsonen – status og refleksjoner

Ola Erik Nordbeck

SBS KARTLEGGING AV TILGJENGELIGHET I STRANDSONEN – STATUS OG REFLEKSJONER

Ola Nordbeck, Statistisk Sentralbyrå

Det siste tiåret har Statistisk sentralbyrå (SSB) kartlagt utbygging og tilgjengelighet for friluftaktiviteter i strandsonen i tråd med nasjonale mål. SSBs kartlegging ble i 2010 kritisert for ikke å gjenspeile faktisk tilgjengelighet på lokalt nivå. Med sin lokalkunnskap er kommunene bedre egnet til å utføre detaljert kartlegging av faktisk tilgjengelighet. Dette fremgår i ulike lokale studier. Nå har SSB fornyet sin metode for å identifisere potensielt tilgjengelig areal i strandsonen. Denne årlige kartleggingen kan være en viktig kunnskapsbase for lokale aktører, men økt samarbeid og mer datautveksling kan gjøre basen enda rikere.¹

¹ Et viktig grunnlag for å drøfte det metodiske grunnlaget for SSB sin kartlegging av tilgjengelighet er SSB sin deltakelse i forskningsprosjektet «Til Kysten», og erfaringer herfra trekkes inn i artikkelen. I "Til Kysten" (Accessibilty, privacy and barriers for outdoor recreation along the coast) er strandsonebrukeres opplevelse av tilgjengelighet satt i fokus. Studien er ledet av Norsk institutt for naturforskning (NINA) med Østlandsforskning og SSB som samarbeidspartnere. Saltnes i Råde kommune ble valgt som studieområde for å belyse strandsoneproblematikken gjennom brukernes perspektiver. Studien er finansiert av Norges Forskningsråd. Deltakere i NINA har bidratt til artikkelen med erfaringer fra studien, og alle prosjektdeltakere har gitt kommentarer til tidligere artikkelutkast.

INNLEDNING

Kartleggingen av fysiske inngrep i 100-metersbeltet (strandsonen) har fått økt interesse det siste tiåret i takt med den økte nedbyggingen av strandsonen. I følge SSBs statistikk er det 11 prosent flere bygninger i strandsonen i 2010 enn i 2000 (SSB 2011). Byggingen i strandsonen har konsekvenser for allmennhetens friluftsliv da tilgjengeligheten i strandsonen begrenses (for definisjon av tilgjengelighet, se faktaboks 1). Nasjonal politikk på området er nedfelt i Stortingsmeldinger og nasjonale mål.

I Stortingsmelding nr 26 (2006-2007) er det definert nasjonale mål for friluftsliv. For friluftslivsarbeidet ble det satt følgende strategiske mål:

"Alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv som helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig aktivitet i nærmiljøet og i naturen for øvrig."

Blant de nasjonale resultatmålene, i meldningen, finner vi denne målformuleringen:

"Områder av verdi for friluftslivet skal sikres slik at miljøvennlig ferdsel, opphold og høsting fremmes og naturgrunnlaget bevares".

For å ha muligheten til å følge opp dette resultatmålet ble det i meldingen etablert følgende nøkkeltall:

"Andel av arealet i 100-metersbeltet langs kysten fra svenskegrensa til og med Hordaland som er tilgjengelig."

Faktaboks 1:

Tilgjengelighet

Tilgjengelighet er et bredt anvendt begrep som kan angå både fysiske, juridiske, kulturelle, sosiale og mentale hindringer for ferdsel. I SSBs statistikk og i denne artikkelen er tilgjengelighet i strandsonen sett på som allmennhetens tilgang til strandsonen i forhold til fysiske hindringer (i 100-metersbeltet langs saltvann).

SSBs KARTLEGGING AV STRANDSONEN

SSB har det siste tiåret utgitt offisiell statistikk både for utbygging og tilgjengelighet i strandsonen. Siden 2003 har SSB utgitt statistikk for andel bygningspåvirket kystlinje og antall bygninger i strandsonen. Samme år begynte SSB å presentere tall for dispensasjonspraksis i 100-metersbeltet basert på KOSTRA-rapporteringen (SSB-KOSTRA 2011) om fysisk planlegging i kommunene. Formålet med strandsonestatistikken er å følge endringer i arealbruken langs kysten, samt kommunenes praksis med hensyn til dispensasjoner i strandsonen.

Direktoratet for Naturforvaltning (DN) fulgte opp den nasjonale målsettingen gjennom å utvikle en metodikk for å tallfeste nøkkeltallet (se innledning). På oppdrag fra DN utviklet Geodatasenteret AS et prøveprosjekt i Vest-Agder. I løpet av 2007 og 2008 så DN og SSB på mulighetene for å tilpasse metodikken for hele Norge.

I 2009 publiserte SSB statistikk over tilgjengelighet i strandsonen for første gang. Tilgjengeligheten framkommer som **fravær av utilgjengelighet**. Som utilgjengelige arealer ble regnet:

- Arealer for veiformål (europa- og riksvei)
- Arealer for jernbane
- Bygningers grunnflate
- Dyrket areal (fulldyrket jord, overflatedyrket jord, innmarksbeite)

Utover de grunnleggende kriteriene valgte SSB en tilnærming der man delte inn tilgjengelighet etter mulighet for utøvelse av friluftaktivitet. De tre aktivitetene var ferdsel, opphold og telting basert på avstands- og helningskriteriene i tabell 1.

Tabell 1. Tilgjengelighetskriterier basert på friluftaktivitet

Aktivitet	Avstand fra utvalgte bygg* (meter)	Helning (grader)
Ferdsel	> 25	< 25
Opphold	> 50	< 10
Telting	> 150	< 3

**Følgende bygningstyper fra Matrikkelen (Kartverket 2012) inngår: Boliger med unntak av "naust, båthus og sjøbuer", industribygninger, hotellbygninger. Andre bygninger for overnatting eller restaurantbygning blir regnet for tilgjengelige og avstandssoner blir ikke beregnet.*

Av hensyn til brukerne av strandsonestatistikken fant SSB det viktig å gjøre statistikken mest mulig oversiktlig og lettfattelig. Det var derfor hensiktsmessig å formidle statistikk for kun én friluftaktivitet, og i samråd med DN valgte SSB å oppgi tall for **opphold i strandsonen**. Det vil si at arealer innenfor 50 meter fra bygninger (se tabell 1) regnes som utilgjengelige for opphold i SSBs statistikk. Videre begrenset man seg til å presentere statistikk for **tilgjengelighet** på fastland eller på øyer med bru- eller bilfergeforbindelse til fastlandet.

Flere kommuner som utførte egen kartlegging av tilgjengelighet i strandsonen poengterte at SSBs kartlegging ikke gjenspeilte faktisk tilgjengelighet på lokalt nivå. Basert på innspill fra kommuner, andre strandsoneaktører og erfaringene fra "Til Kysten"-studien, videreutviklet SSB tilgjengelighetsstatistikken for å identifisere potensielt tilgjengelig areal i strandsonen.

ERFARINGER FRA KARTLEGGING AV TILGJENGELIGHET I STRANDSONEN

I tillegg til SSBs arbeid nevnt ovenfor, har kartlegginger av tilgjengelighet i strandsonen blitt utført på ulike forvaltningsnivåer (stat, fylke eller kommune). Disse prosessene har ikke vært koordinert, og det har vært vanskelig å danne seg et sammenfattende bilde over den faktiske tilgjengeligheten langs kysten og over kommunegrensene. De kartlegginger som har hatt størst betydning for SSBs strandsonestatistikk, er erfaringer fra Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, en pilotprosjektstudie i Sunnhordland og forskningsstudien "Til Kysten".

"STRANDSONEPROSJEKTET" I NORD-TRØNDELAG

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag (FMNT) er aktiv i kartleggingsarbeidet av strandsonen, og utførte i 2002 "Strandsoneprosjektet" (Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, 2002) i samarbeid med Fylkeskommunen og 15 kystkommuner i Nord-Trøndelag. Formålet med prosjektet var å forbedre forvaltningsarbeidet ved å produsere bedre og mer tilgjengelig informasjon om strandsonen.

Arbeidet med prosjektet gjorde FMNT til en viktig idéutvekslingspartner for SSB. I 2010 gav FMNT tilbakemeldinger på SSBs statistikk over tilgjengelighet i strandsonen og anbefalte SSB å tilpasse statistikken til et mer overordnet nivå. FMNT var av den oppfatning at en mer overordnet statistikk basert på SSBs register og utvalgte kriterier for tilgjengelighet ville være funksjonell, men samtidig åpne for at kystkommuner kan utføre mer detaljert kartlegging av tilgjengelighet i lokale strandsoner.

FMNT anbefalte at SSB skulle sette fokus på arealstatus i stedet for tilgjengelighet. Dette ville gi brukerne av statistikken mulighet for å vurdere omfanget av inngrep i forhold til naturtilstand (Ryan 2011).

"STRANDSONEPROSJEKTET" I SUNNHORDLAND

En pilotstudie (Samarbeidsrådet for Sunnhordland 2010) pågår i åtte kommuner i Sunnhordland: Austevoll, Bømlo, Etne, Fitjar, Kvinnherad, Stord, Sveio og Tysnes. Hensikten med studien er å gjøre kommunene bedre rustet til å møte utfordringene vedrørende planlegging og forvaltning av strandsonen. Studien skal hjelpe kommunene å balansere mellom bruk og vern av strandsoneareal.

Målet med pilotstudien er å få oversikt over arealstatus, grad av inngrep og tilgjengelig strandsone. Tanken bak arealstatuskartleggingen er å etablere et grunnlag for langsiktige studier av historisk arealbruk og drivkrefter for framtidige arealbruksendringer. Bedret arealstatuskartlegging i 100-metersbeltet kan gi kommunenes administrasjon og politikere et bredere grunnlag for vedtak i strandsonesaker.

I prosjektet er både arealstatus og tilgjengelighet kartlagt. Kriterier benyttet i studien er vist i faktaboks 2, mens SSBs kriterier fremkommer i tabell 3 og 4.

Faktaboks 2:

Strandsoneprosjektet i Sunnhordland:

Inngrepsarealer og utilgjengelige arealer

- Dyrket mark: fulldyrket jord, overflatedyrket jord, innmarksbeite
- Kaier, brygger og siloer
- Arealer for veiformål (alle veier, utenom skogsbilveier)
- Arealer innenfor en avstand av:
 - 50 meter rundt helårsbolig, industri, lager med mer
 - 25 meter rundt fritidsboliger og rorbuer
 - 0 meter rundt naust, garasje, uthus
 - 5 meter rundt grustak, idrettsplasser, næringsareal,

Tilleggsriterier for inngrepsarealer

- Arealer innenfor en avstand av:
 - 5 meter rundt automatisk fredet kulturminne
 - 5 meter rundt kraftlinjer med installasjoner

Tilleggsriterier for utilgjengelige arealer

- Områder brattere enn 25 grader

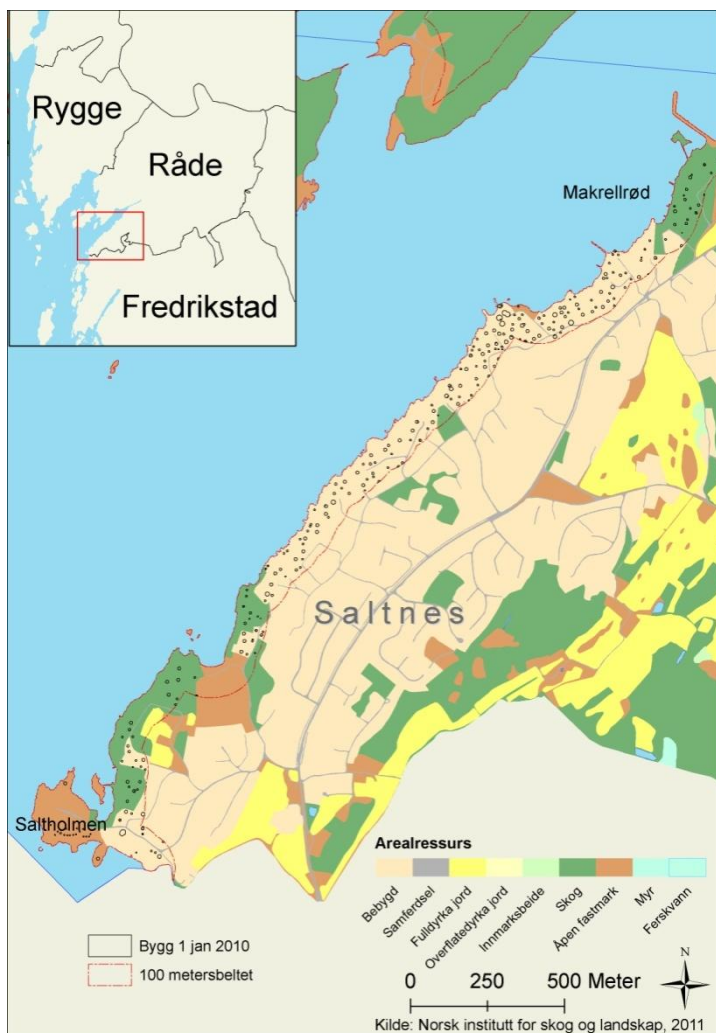
Deltakerne i Strandsoneprosjektet var kritiske til SSBs tilgjengelighetskartlegging, da denne utelater øyer uten bru- eller bilfergeforbindelse til fastlandet og bare fokuserer på fastland og øyer med fastlandsforbindelse. Deltakerne var også kritiske til SSBs valg av helningskriterier, og foreslo i stedet en helning på 25 grader da en stor del av strandsonen på Vestlandet er brattere enn 10 grader (SSBs helningskriterium for opphold).

FORSKNINGSSTUDIE I ØSTFOLD – "TIL KYSTEN"

I studien "Til Kysten", 2009-2012, står brukernes opplevelse av tilgjengelighet til strandsonen ved Saltnes i Råde i fokus (se figur 1). For å få en bedre forståelse for kompleksiteten i brukernes syn på tilgjengelighet til strandsonen, som angår både mentale og fysiske barrierer for ferdsel og opphold, er ulike metoder benyttet. En kvantitativ spørreundersøkelse og kvalitative intervjuer utendørs er brukt for å fange opp brukernes, både fastboendes og hytteeieres, synspunkter, se Skår et al. (2011) og Wold et al. (2011).

SSBs deltakelse i studien bidro til en drøfting av metoder for kartlegging av tilgjengelighet. For SSB resulterte dette i en bedre forståelse for hvordan lokale strandsoneforvaltere

(Råde kommune og Østfold fylkeskommune) og brukerne (fastboende og hytteeiere) oppfatter tilgjengelighet.

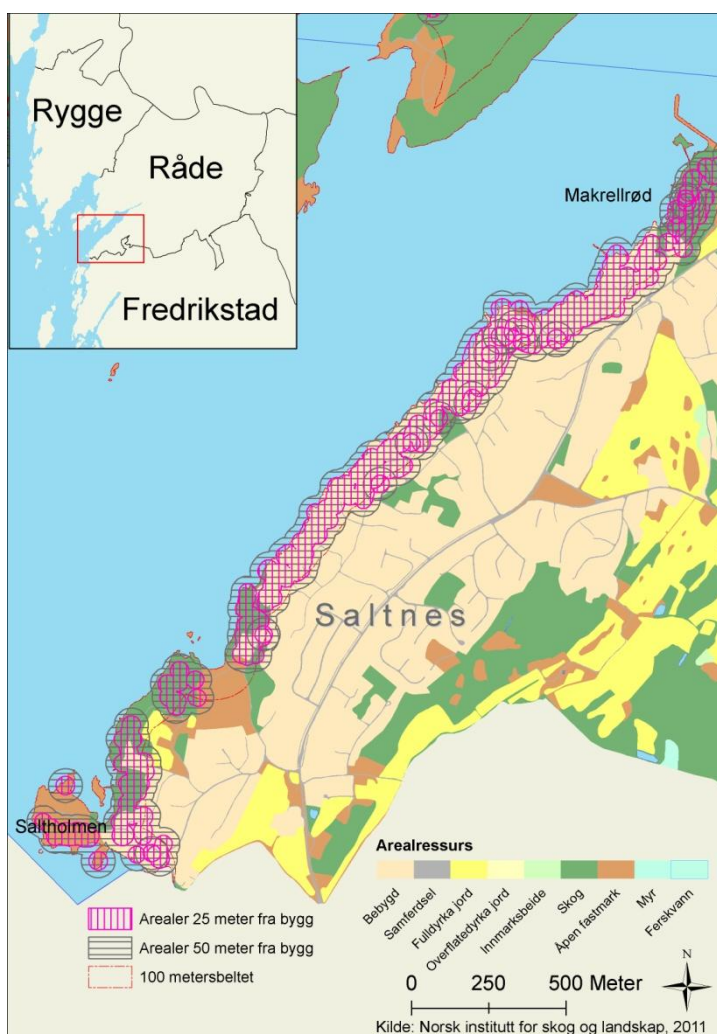
Figur 1. Bygninger i Saltnes strandsoner, Råde kommune, og markslagskart (arealressurskart) fra Norsk institutt for skog og landskap (Bjørndal et al., 2006)

Ifølge rapporten "Strandsone for alle" (2009), utarbeidet av Råde kommune og Østfold fylkeskommune, er den 4,5 km lange strandstrekningen på Saltnes (se figur 1) allment tilgjengelig som et resultat av fjerning av ferdselshindre. Det gjelder først og fremst gjerder som gikk ned til sjøen. I tillegg har man satt opp skilt som opplyser om ferdselsrett. Det gis ikke informasjon vedrørende retten til opphold, og rapporten grunngir dette med at det er større usikkerhet rundt oppholdsrett i regelverket.

Slike former for tilrettelegging, som skiltingen beskrevet over, fanges ikke opp i SSBs kartlegging av tilgjengelige arealer for ferdsel. Årsaken er i tilfellet Saltnes (se figur 2), at

avstanden mellom fritidsboligene langs strandkanten er kortere enn 25 meter (se kriterier for ferdsel i tabell 1).

I sin tilgjengelighetskartlegging opererte SSB med følgende avstandskriterium til bygninger: "mer enn 50 meter fra boliger (inkl. helårsboliger, fritidsboliger, garasjer), industribygg eller hoteller". I forhold til lovverket, og fremfor alt frilufsloven (1957), er det imidlertid vanskelig å benytte seg av slike bestemte avstandskriterier til bygninger for å avgjøre om et areal er tilgjengelig eller ikke. Ifølge frilufsloven gjelder allemannsretten på utmark og ikke på innmark. I strandsonen regnes innmark som de områder som er nødvendig for å ivareta privatlivets fred. Det betyr at arealer som ligger innenfor 50 meter fra en bolig, industribygg eller hoteller kan være tilgjengelige i motsetning til det som fremgår i SSBs statistikk. I studier fra Saltnes er det konkludert at SSBs avstandskriterier fungerer godt ut fra hensikten med statistikken, men at lokal kjennskap er viktig for å kunne bedømme avgrensningen mellom innmark og utmark (Skår et al., 2011).

Figur 2. Strandsonearealer mindre enn 25 meter og 50 meter fra alle bygninger langs Saltnes strandkant i Råde kommune

I figur 2, som er basert på SSBs kartlegging og avstandskriteriene i tabell 1, fremgår det at tilgjengelig strandsoneareal for opphold er svært begrenset.

Viktige funn i den kvantitative undersøkelsen som var en del av "Til Kysten"-studien, var at blant de studerte brukergruppene mener 6 av 8 at de har lovlig rett til å ferdes langs denne private strandstrekningen i Saltnesområdet, mens bare 1 av 8 mener de har lovlig rett til å oppholde seg (soling, bading m.m.) på samme strekningen (Wold et al. 2012).

Et gjennomsnitt av respondentene i undersøkelsen mener også at besøkende bør holde dobbelt så stor avstand til hus eller hytte når de slår seg ned for bading og soling (opphold) sammenlignet med når de "bare" går forbi (ferdsel). Dette er i tråd med domsavgjørelser, som har fastslått at ferdselsretten står sterkere enn oppholdsretten i nærheten av bebodde hus (Skår et al., 2011)

"Til Kysten"-studien viser samlet sett at opplevelse av tilgjengelighet er subjektiv og avhengig av flere faktorer, som henger sammen med både sosiale, kulturelle, historiske og fysiske faktorer i terrenget. Studien viser at respekten for privatlivets fred står sterkt, og utgjør på mange måter den viktigste barrieren for ferdsel i en bebygd strandsone. Det å forstyrre en huseier, eller bli forstyrret, er ikke bare avhengig av avstand til hus eller hytte, selv om avstand er et viktig element i opplevd tilgjengelighet (Skår et al., 2011). Man kan derfor stille spørsmålsteget ved hvorvidt det er mulig å lage objektive kriterier for kartlegging av tilgjengelighet, slik at kartleggingen gir et bilde som alle oppfatter likt.

En måte å imøtekomme dette på er å forholde seg til færrest mulige kriterier, slik som SSB nå gjør i sin kartlegging av potensiell tilgjengelighet (se mer nedenfor). Når det gjelder mer subjektive oppfatninger av tilgjengelighet, er det derimot nødvendig å hente inn lokal kunnskap om bruken av strandsonen og brukernes oppfatning av tilgjengeligheten. På grunnlag av slik informasjon kan det initieres og iverksettes tiltak som kan bidra til å bedre opplevelsen av tilgjengelighet for flere brukergrupper i en allerede bebygget strandsone. Her vil det standardiserte tallmaterialet fra SSB kunne benyttes konstruktivt sammen med lokal kunnskap om fysiske, sosiale og kulturelle forhold og inngå i en vekselvirkning med slike kunnskaper. (Skår et al. 2011, Wold et al. 2012).

JUSTERT KARTLEGGING AV TILGJENGELIGHET I STRANDSONEN

Basert på funnene i de ulike lokale studiene omtalt ovenfor og innspill fra andre kommuner og aktører i strandsoneforvaltningen, fant SSB det riktig å justere sin kartleggingsmetode for strandsonen. SSB besluttet derfor i 2011 å utføre kartleggingen på et mer overordnet nivå ved å legge vekt på arealstatus i strandsonen. Formålet er å vise endringer i arealbruk over tid og virkningen av dette for allmennhetens tilgang.

SSBs kartlegging av arealstatus i strandsonen veier arealbruk mot strandsonens naturlige tilstand. Endring i anvendte kriteriesett vises i tabell 2 og 3.

Tabell 2. Kriterier for tilgjengelighet for opphold i følge SSBs tidligere tilnærmingssmåte 2009-2010.

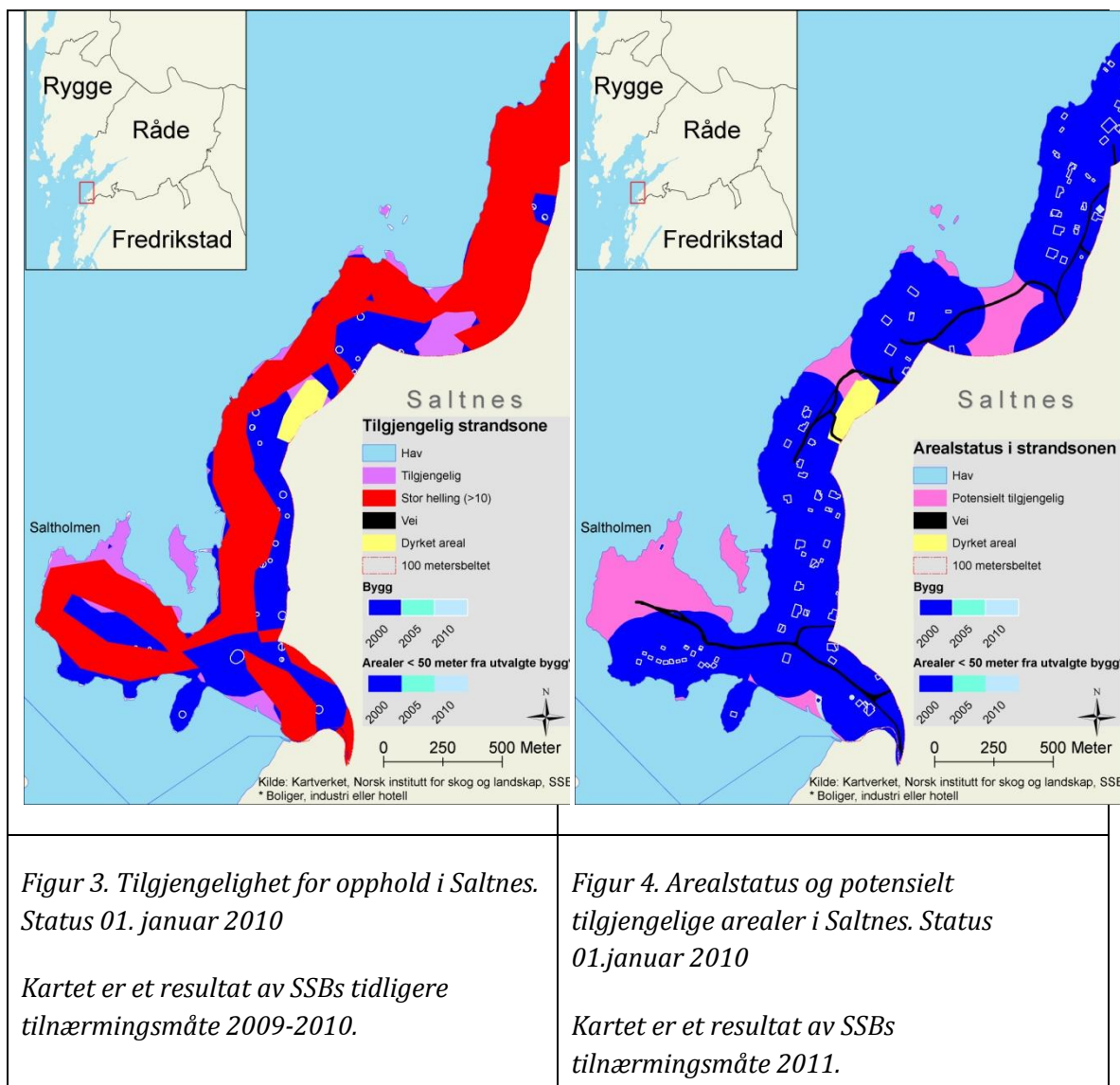
Tabell 3. Kriterier for arealstatus og potensielt tilgjengelige arealer i følge SSBs tilnærmingssmåte 2011.

- Dyrket areal (fulldyrket jord, overflatedyrket jord, innmarksbeite) - Arealer for jernbane - Bygningers grunnflate (alle bygninger) - Arealer innenfor en avstand av: - 50 meter rundt helårsbolig, fritidsbolig, garasje, industri og hoteller - 0 meter rundt "naust, båthus og sjøbuer", andre bygninger for overnatting enn hoteller og restaurantbygning - Arealer for veiformål (europa- og riksvei) - Områder brattere enn 10 grader	- Dyrket areal (fulldyrket jord, overflatedyrket jord, innmarksbeite) - Arealer for jernbane - Bygningers grunnflate (alle bygninger) - Arealer innenfor en avstand av: - 50 meter rundt helårsbolig, fritidsbolig, garasje, industri og hoteller - 0 meter rundt "naust, båthus og sjøbuer", andre bygninger for overnatting enn hoteller og restaurantbygning - Arealer for veiformål (alle veier)
--	--

Som svar på innspillene fra blant annet Sunnhordland vedrørende helningskategorier, besluttet SSB i samråd med DN og Miljøverndepartementet å gi brukerne muligheten for selv å avgjøre hvilket helningsintervall som er best egnet for deres bruk. SSB kartlegger fortsatt helningen i strandsonen. Men som det fremgår av tabell 3 er helning ikke en del av SSBs kriteriesett for beregning av potensielt tilgjengelige arealer. Dette innebærer at det kun er fysiske inngrep som styrer hva som er potensielt tilgjengelig. De arealer som ikke er påvirket av fysiske inngrep anses å være potensielt tilgjengelige og kan ligge til grunn for videre arbeid i kommunene for å presisere tilgjengelighetsgraden i strandsonen (SSB-Om statistikken 2011).

SSB kommer fortsatt til å kartlegge alt strandsoneareal på fastland (inkl. øyer med bru- eller bilfergeforbindelse) og øyer, men kommer til å vektlegge statistikk for fastlandet. Grunnen til dette er at interessen for friluftslivsaktivitet på øyer uten fastlandsforbindelse er begrenset. Byggeaktiviteten på disse øyene er også begrenset og i 2010 fant man mindre enn 7 prosent av det totale antallet bygninger i 100-metersbeltet. 93 prosent av bygningene ligger på fastlandet eller på øyer med bru- eller bilfergeforbindelse (SSB 2011).

Arealer som SSB har beregnet å være utilgjengelige kan oppleves å være tilgjengelige lokalt. Kommunene bør imidlertid vurdere nøyere de arealer som SSB har kartlagt som ikke potensielt tilgjengelige for å fastlegge tilgjengelighetsgraden ut fra de lokale forutsetningene. Viktigst er her de arealer som ligger mindre enn 50 meter fra utvalgte bygninger, se tabell 1. "Til Kysten"-studien viser at et areal kan være tilgjengelig for opphold, selv om avstanden til bygninger er mindre enn 50 meter.

Som det fremgår av kartene ovenfor, er forskjellene mellom SSBs tidligere kartlegging av tilgjengelighet (figur 3) og nåværende kartlegging (figur 4) av arealstatus betydelige. Den største forskjellen er at helning ikke inngår som en del av beregningen av tilgjengelige og utilgjengelige arealer, men er skilt ut som egen variabel. En annen viktig forskjell er at veiarealet som tidligere kun kartla utilgjengelige arealer som Europa- og riksveier nå inkluderer alle veityper.

Som et resultat av SSBs arbeid med arealstatistikk samt mer nøyaktige data, har kartgrunnlaget for arealstatuskartlegging i strandsonen blitt bedret. Primær datakilde er Felles Kartbase (FKB) som er basert på et samarbeid mellom statlige etater, private bedrifter og kommuner (Geovekstsamarbeidet 2012). FKB-kartdataene inneholder faktisk bygningsomriss for majoriteten av bygningene i norske kommuner, mens man tidligere beregnet grunnarealet for bygningene. Denne forbedringen i kartgrunnlaget vises i figur 3 og 4. I figur 3 fremgår bygninger som en beregnet sirkel rundt bygninger mens i figur 4 framtrer bygningenes faktiske form.

KARTLEGGING AV STRANDSONEN I FREMTIDEN

Et måte å standardisere kartleggingen i strandsonen er etablert i Kartverkets Samordnet Opplegg for Stedfestet Informasjon (SOSI). SOSI-standarden og den tilhørende produktspesifikasjonen for temaet "Friluftsliv" omfatter områder som er kartlagt som viktige for friluftslivet, deriblant strandsonen. Disse kan være ervervet for friluftslivsformål og forvaltet av det offentlige, eller det kan være områder der hensynet til friluftslivet bør ivaretas, f.eks. i planprosesser. Den siste versjonen av SOSI omfatter forbedrede standarder for kartlegging og verdisetting av viktige friluftslivsområder i Norge, kartlegging av stier, ruter, løyper, fotruter, skiløyper osv.

Faktaboks 3:

SOSI standarden

Samordnet Opplegg for Stedfestet Informasjon (SOSI) er et dataformat og en nasjonal standard for utveksling av geografisk informasjon mellom systemer. SOSI er også presise beskrivelser eller modeller av ulike fagområder, som en generell objektkatalog med beskrivelser av objekttyper, egenskaper, forhold samt eventuelle funksjoner (operasjoner) innenfor ulike fagområder, og som igjen kan være utgangspunkt for en eller flere produktspesifikasjoner. Se også faktaboks 4 om kvalitet i henhold til SOSI.

SOSI-standarden er omfattende, og det ligger langt frem i tid at alle kommuner har fullstendige og fortløpende oppdatert data som er i henhold til standarden. SSBs kartlegging på nasjonalt nivå (arealstatus i strandsonen) bidrar til å gi en viss oversikt over muligheten for friluftaktivitet i strandsonen.

BEDRE SAMARBEID NØDVENDIG

Hittil har det vært manglende datautveksling mellom kommunene og SSB, og til dels manglende kunnskap om de ulike forvaltningsaktørenes arbeid med å kartlegge strandsonen. Et forbedret utvekslingsregime av kartdata mellom ulike aktører i strandsoneforvaltningen og SSB kan bidra til å bedre forståelsen for tilgjengeligheten i strandsonen. Tabell 4 gir en oversikt over dagens kartlegging av strandsonen samt et forslag til fremtidig samarbeid mellom aktørene, mens tabell 5 ser mer i dybden på hvordan en fremtidig arbeidsfordeling mellom aktørene kan utarte seg.

SSBs data for avgrensning av arealstatus og potensielt tilgjengelige arealer kan være et viktig grunnlag for kommunenes kartlegging, og forenkle de lokale aktørenes videre arbeid med kartlegging av tilgjengelighet i strandsonen. Økt tilgang til detaljerte data fra kommunene vil på den andre siden kunne gi SSB muligheten til å produsere statistikk over tilgjengelighet i strandsonen med bedre treffsikkerhet på nasjonalt nivå i fremtiden.

I tråd med innspill fra FMNT ("Strandsoneprosjektet" i Nord Trøndelag) anser SSB det som viktig å videreføre den årlige og registerbaserte kartlegging av strandsonen for å gi et oversiktlig bilde av endringer på nasjonalt nivå over tid.

Tabell 4: Kartlegging av strandsonen i dag og i fremtiden

Kartlegging i dag:	- Nasjonal og kommunal kartlegging utføres hver for seg og er ikke koordinert. - Begrenset datautveksling mellom de ulike aktørene. - SOSI-standarden er omfattende og utfordrende å realisere for kommunene.
Forslag til fremtidig kartlegging:	- En arbeidsfordeling der alle aktører er inneforstått med hvem som gjør hva. - Bedre datautveksling mellom aktører (se tabell 5) kan bidra til å gjøre etableringen av data i henhold til SOSI-standarden oppnåelig.

"GRENSEOPPGANG" FOR FREMTIDIG GEOGRAFISK ARBEIDSFORDELING

Ved å dele inn kartleggingen av muligheten for friluftaktiviteter i strandsonen i tre ulike forvaltningsnivåer med ulikt fokus, er det mulig å oppnå en bedre kartlegging og bedre forståelse for strandsonens attraktivitet. En slik arbeidsfordeling vil være tilpasset ansvaret til de ulike faginstansene og vil derfor kunne sikre mest mulig effektiv og korrekt kartlegging av strandsonen. Den foreslåtte arbeidsfordelingen er illustrert i tabell 5.

Tabell 5: Kartlegging av strandsonen: Foreslått fremtidig arbeidsfordeling

Forvaltningsnivå	Nasjonalt (SSB)	Regionalt eller kommunalt	Kommunalt
Kartleggingsfokus	Arealstatus: Potensielt tilgjengelige areal	Tilgjengelighet	Kystkvalitet: Kvaliteten på tilgjengelige arealer
Beskrivelse:	Kartlegging av arealbruk og helning som er av grunnleggende betydning for allmennhetens tilgjengelighet i strandsonen	Videreutvikling av arealstatus basert på lokal kjennskap. Kan presiseres i grad av tilgjengelighet for et område eller i rutevanskelighetsgrad for en gangrute	Beskrivelse av kvaliteten på tilgjengelige strandsonearealer, basert på utvalgte egenskaper/kriterier og lokal kjennskap

Nedenfor er de tre forvaltningsnivåene i tabell 5 forklart nærmere. Det mest overordnede forvaltningsnivået er SSBs arbeid med arealstatus og "potensielt tilgjengelige arealer".

Arealstatus: På nasjonalt nivå kartlegger SSBs arbeid med arealstatus og "potensielt tilgjengelige arealer". Dette ligger som et felles informasjonsunderlag til grunn for det videre arbeidet med kartlegging av tilgjengelighet og kystkvalitet som utføres regionalt og lokalt.

Tilgjengelighet: Tilgjengeligheten er en videreutvikling av arealstatus, og graden av tilgjengelighet baserer seg på sammenveining av flere faktorer langs en glidende skala. I SOSI-standard, som er retningsgivende for kommunenes fremtidige kartlegging, presiseres graden av tilgjengelighet i følgende kategorier: Dårlig, ganske dårlig, middels, ganske god og god tilgjengelighet. For ferdselsruter (stier, ruter, løyper, fotruter, skiløyper osv) kan rutevanskelighetsgrad gis for å vise hvor krevende en rute er (enkel, middels, krevende, meget krevende eller ikke gradert).

Kriteriegrunnlaget for å presisere et områdes grad av tilgjengelighet eller hvor krevende en rute er fremgår ikke i SOSI-standard for friluftsliv. Kriteriegrunnlaget er viktig, men ikke uproblematisk, og variasjoner vil trolig forekomme mellom kommuner. Når en velger ut kriterier som gir områder ulik verdi, vil det alltid ligge en vurdering i dette der en veier ulike kriterier opp mot hverandre. Dette er viktige avveininger som bør framkomme åpent, og det er viktig at kriteriene som velges er mest mulig relevante

I Gøteborg i Sverige har man definert kriterier for tilgjengelighet som kan bli et godt utgangspunkt for den videre kartleggingen i Norge. I Gøteborg Stads Kustinventering fra 2007 opererte man med tre tilgjengelighetskategorier: god tilgjengelighet, begrenset tilgjengelighet og utilgjengelig. Det viktigste kriteriet for tilgjengelighet var her muligheten for å nå frem til vannet og muligheten for å oppholde seg der. Andre grunnleggende kriterier for tilgjengelighet var kvaliteten på veier og stier samt fysiske eller opplevde hindre. Figur 5 viser til skalaen av tilgjengelighet, brukt av Gøteborg Stad. I figur 5 fremgår "privat tomtmark" som utilgjengelig, men langs den norske kysten er der eksempler på

tomtegrunn som er tilgjengelig og det kan derfor i Norge være mer passende å plassere tomtegrunn under gul kategori (begrenset tilgjengelighet).

Figur 5: Skala av tilgjengelighet i strandsonen i følge Gøteborgs Stads Kustinventering (Stadsbyggnadskontoret Gøteborgs Stad 2007)

Kystkvalitet: I kartleggingen av strandsonens attraktivitet er det viktig å ta høyde for de tilgjengelige arealenes kvalitet for friluftaktivitet. Kvaliteten kan fastslås ut fra faktorer som er benyttet i kartleggingen av arealstatus (f.eks. avstand til bygg) og tilgjengelighet (for eksempel helning i terrenget). I tillegg er tilrettelegging (strandkvalitet, toaletter, sitteplasser etc.), infrastruktur (for eks parkeringsplasser) og avstand til boligområder viktig. Subjektiv oppfatning av tilgjengelighet, som nevnt ovenfor, har også betydning for kystkvalitet.

SOSI-standard for kystkvalitet kan utvides, men er allerede omfattende, og det kan være utfordrende for kommunene å oppfylle samtlige kriterier (se faktaboks 4). En avveining av kriterienes relevans for lokalt nivå vil trolig være nødvendig for å benytte mest mulig relevante kriterier lokalt. Det gjelder både generelle kriterier og mer spesifikke kriterier tilpasset lokale forhold og målsetninger for arealbruken i hver enkelt kommune; se også Skjeggedal et al. (2011).

VEIEN VIDERE

For å oppsummere kan man slå fast at et godt samarbeid mellom ulike aktører i strandsoneforvaltningen er viktig for å oppnå en best mulig oversikt over muligheten for friluftaktiviteter i strandsonen. Dette er videre viktig for å sikre fremtidig tilgjengelighet i strandsonen langs Norges kyst. For å bidra til dette ønsker SSB på kort sikt å gjøre kartdata over arealstatus tilgjengelig for strandsoneforvaltningen via Norge Digitalt. Bedre innsyn i dataene og dokumentasjonen av SSBs arbeid på dette temaet vil gjøre det mulig for andre forvaltningsaktører å gi innspill til SSBs strandsonekartlegging i framtiden, og dermed forbedre statistikken.

Faktaboks 4

Et områdes kvalitet i henhold til SOSI (Kartverket 2006)

Egnethet: Er området spesielt godt egnet for en eller flere enkeltaktiviteter som det ikke finnes like gode alternative områder til?

Funksjon: Har området en spesiell funksjon (adkomstzone, korridor, parkeringsplass el)?

Inngrep: Er området inngrepsfritt?

Lydmiljø: Er området støyutsatt eller stille?

Opplevelseskvaliteter: Har området spesielle natur- eller kulturhistoriske opplevelseskvaliteter? Har området et spesielt landskap?

FriluftslivsområdeEgnethet: Hvilken bruk friluftslivsområdet er egnet for

FriluftslivsområdeTilrettelegging: Tilrettelegging som er gjort innenfor friluftslivsområdet

FriluftslivsområdeType: Klassifisering av friluftslivsområder etter funksjon

FriluftslivsområdeVerdi: Områdets betydning for friluftslivet

TilgjengeligFunksjon: Angir hvilke funksjoner i området som er tilrettelagt for funksjonshemmede

Tilgjengelighetsvurdering: Angir hvilke gruppe av funksjonshemmede området er tilrettelagt for

En rute, sti eller løypes kvalitet i henhold til SOSI

Belysning: Om det er permanent belysning langs ruten

Merking: Forteller om det er merking langs en sti, løype, veg, sykkelvei mv

Skilting: Om ruten er skiltet eller ikke (må skilles fra merking - skiltes ofte i viktige kryss og start- slutt punkt.

Rutefølger: Hoveddelen av type trase som rute eller løype følger

Rutebredde: Minste sti-, sykkelsti- eller skiløypebredde på rutestrekningen

Opparbeiding: Grov gruppering av ulike opparbeidingstiltak på bakken/grunnen knyttet til turstier, skiløyper mv.

Rutebetydning: Klassifisering av ulike tur- og friluftsruter etter hvor brukerne i hovedsak kommer fra **Underlagstype:** Type underlag som ruten eller løypen følger - om rutestrekningen har asfalt/betongdekke, går på grus eller på naturlig grunn

Stigning: Samlet stigning i prosent. Denne egenskapen kan legges inn hvis en ikke har mulighet til å beregne Stigning automatisk ut fra kartobjektet.

Tilgjengelighetsvurdering: Vurdering av tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne.

REFERANSER

Bjørddal, I., Bjørkelo, K. (2006): *AR5 Klassifikasjonssystem, klassifikasjon av arealressurser*. [http://www.skogoglandskap.no/filearchive/netthb_0106.pdf]

Friluftsløven 1957: [<http://www.lovdata.no/all/nl-19570628-016.html>]

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, (2002): *Strandprosjektet i Nord-Trøndelag, Utvikling av arealdokumentasjon for strandsonen*. [http://www.fylkesmannen.no/2002-01ery-rapport_eDQKuE31050rt.pdf.file]

Geovekstsamarbeidet (2012): *Geovekst* [<http://www.statkart.no/nor/Land/Fagomrader/Geovekst/>]

Hindhamar AS Landskapsarkitekter MNLA (2005): *Stedsanalyse Saltnesområdet*.

Kartverket (2006): *SOSI standard – generell objektkatalog versjon 4.0 1Fagområde: Friluftsliv* [http://www.statkart.no/filestore/ny/sosi/SOSI_pdf/Friluftsliv.pdf].

Kartverket (2011): *Føringsinstruks for Matrikkelen* [<http://www.statkart.no/filestore/Matrikkelavdelingen/Foeringsinstruksmatrikkel/chapter09.html>]

Kartverket (2012): *SOSI-standard – generell objektkatalog versjon 4.1 – høringsdokument. Fagområde: Friluftsliv* [<http://www.statkart.no/?module=Files;action=File.getFile;ID=45305>]

- Ryan, E. (2011) *Statistikk på strandsone. Kort Notat*. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
- Råde kommune (2007): *Kommunedelplan for Saltnesområdet 2007 – 2019*
[<https://www.rade.kommune.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=98&FilId=106&back=1&Mid2=101>]
- Råde kommune (2011): *Kommuneplan 2011 - 2022*.
- Samarbeidsrådet for Sunnhordland (2010): *Differensiert strandsoneforvaltning i Sunnhordland, forstudie* [http://www.samarbeidsraadet-sunnhordland.no/files/Hovudrapport_10_11_2010.pdf]
- Skjeggedal, T., Skår, M. & Vistad, O. I. (2011). *Plan og virkelighet i bebygd strandsone*. Utmark 1-2. [www.utmark.org]
- Skår, M., Vistad, O. I. & Wold, L. C. (2011). *Om privatlivets fred og allmennhetens ferdsel i strandsona: spenninger og muligheter*. Utmark 1-2, [www.utmark.org]
- SSB (2011): *Bygging i strandsonen, 2000-2010, Byggeaktiviteten i strandsonen tok ny fart*
[<http://www.ssb.no/emner/01/01/20/strandsone/>]
- SSB-Om statistikken (2011): *Om Statistikkken*
[<http://www.ssb.no/emner/01/01/20/strandsone/om.html>]
- SSB-KOSTRA (2011): *Fysisk planlegging i kommuner og fylkeskommuner*
[<http://www.ssb.no/fysplan/>]
- Stadsbyggnadskontoret Gøteborgs Stad (2007): *Kustinventering*
- St.meld. nr. 26 (2006-2007): *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*.
[<http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/regpubl/stmeld/2006-2007/Stmeld-nr-26-2006-2007-/12.html?id=465434>].
- Wold, L.C., Vistad, O.I. & Skår, M. (2012). *Forholdet mellom allmennhetens tilgang og privatlivets fred i bebygde strandområder. Dokumentasjonsrapport med hovedfunn fra spørreundersøkelser til fire brukergrupper i Saltnes, Råde kommune*. NINA Rapport 756.
- Østfold fylkeskommune (2006): *Kystsoneplan for Østfold*.
- Østfold fylkeskommune/Råde kommune (2009). *Rapport om pilotprosjektet Strandsone for alle. Et samarbeid mellom Råde kommune og Østfold fylkeskommune*.